

Fundusze Europejskie

Rzeczpospolita
Polska

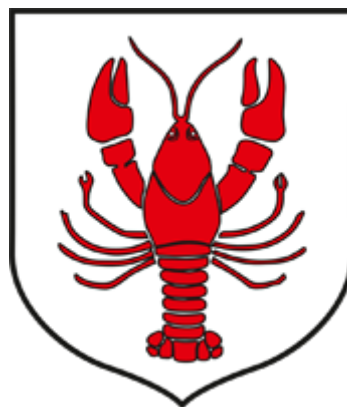
Dofinansowane przez
Unię Europejską

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie

Konceptcja „Ekomuzeum Rakowskich Smaków i Głosów”

Gmina Raków

Raków, 2025

Zadanie realizowane przez Fundację Socjometr Laboratorium Rozwiązań Społecznych w ramach umowy nr 02/2025/EKO z 1.07.2025, polegające na „**Opracowaniu koncepcji Ekomuzeów – opracowanie dokumentów koncepcyjnych oraz przeprowadzenie warsztatów.**” w ramach operacji własnej „EKOMUZEUM Białe Ługi” w ramach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju realizowanej przez Lokalną Grupę Działania "Białe Ługi" w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent wdrażanie LSR.

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Wprowadzenie do idei ekomuzeów.....	4
2.1 Model działania ekomuzeum	4
2.2 Korzyści z tworzenia ekomuzeum.....	5
3. Charakterystyka miasta i gminy Raków	6
3.1. Ogólna charakterystyka administracyjno-geograficzna.....	6
3.2. Potencjał społeczny, kulturowy, przyrodniczy, historyczny i turystyczny	8
4. Struktura i rola partnerstwa.....	10
4.1. Włączenie społeczne na etapie tworzenia dokumentu	10
4.2. Partnerstwo lokalne na rzecz ekomuzeum	10
5. Przebieg trasy – opis punktów i atrakcji	11
5.1. Ogólne założenia ekomuzeum	11
5.2. Lista i opis punktów.....	12
5.3. Układ „Ekomuzeum Rakowskich Smaków i Głosu”	13
6. Plan realizacji koncepcji	14
7. Lista projektów do realizacji	17
Spis tabel, rysunków	20
Bibliografia	20
Załączniki	21
Załącznik 1 – mapa „Ekomuzeum Rakowskich Smaków i Głosów”	21
Załącznik 2 – Lista partnerów.....	22

1. Wstęp

Niniejszy dokument stanowi koncepcję utworzenia ekomuzeum w Gminie Raków – nowoczesnej i partycypacyjnej formy ochrony oraz prezentacji dziedzictwa lokalnego, która łączy ludzi, miejsca i opowieści w spójną strukturę narracyjną. Opracowanie to powstało w ramach realizacji zadania polegającego na „Opracowaniu koncepcji Ekomuzeów – opracowanie dokumentów koncepcyjnych oraz przeprowadzenie warsztatów”, będącego częścią operacji własnej „EKOMUZEUM Białe Ługi”.

Zadanie realizowane jest w ramach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju przez Lokalną Grupę Działania "Białe Ługi", w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027, dla interwencji I.13.1 LEADER / Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent wdrażanie LSR.

Realizatorem zadania jest Fundacja Socjometr – Laboratorium Rozwiązań Społecznych, odpowiedzialna za kompleksową realizację działań w siedmiu gminach LGD „Białe Ługi”, w tym:

- przeprowadzenie warsztatów z mieszkańcami i lokalnymi interesariuszami, poświęconych idei i modelowi działania ekomuzeum,
- opracowanie dokumentów koncepcyjnych dla każdej pętli ekomuzealnej, tworzonych we współpracy z lokalnymi koordynatorami i grupami inicjatywnymi.

Koncepcja dla Gminy Raków opiera się na zasobach zdiagnozowanych w trakcie warsztatu, który odbył się w lipcu 2025 roku i pełnił funkcję spotkania inicjatywnego. Spotkanie zgromadziło przedstawicieli różnych środowisk – liderów społecznych, właścicieli gospodarstw agroturystycznych, członkinie Kół Gospodyń Wiejskich, osoby zaangażowane w działania na rzecz lokalnego dziedzictwa, samorządowców oraz przedsiębiorców, dzięki czemu możliwe było wspólne zmapowanie zasobów oraz określenie potencjalnych punktów, które składać się będą na trasę ekomuzeum.

Głównym celem dokumentu jest przedstawienie całościowej wizji ekomuzeum w Gminie Raków – od diagnozy zasobów, przez propozycję trasy i punktów, po plan działań, które umożliwią trwałe zakorzenienie tej inicjatywy w przestrzeni lokalnej oraz jej rozwój w kierunku produktu turystycznego i edukacyjnego.

Ekomuzeum to koncepcja, w której najcenniejszymi „eksponatami” są nie tylko obiekty, ale też ludzie, opowieści i żywe praktyki. W odróżnieniu od tradycyjnych muzeów, ekomuzeum nie gromadzi eksponatów w jednym miejscu – tworzy sieć otwartych punktów, które łączą tradycję z teraźniejszością, przeszłość z nowymi pomysłami. To muzeum, które się odwiedza nie tylko oczami, ale również zmysłami, emocjami i wspomnieniami – poznając lokalne smaki, głosy, rytmy i krajobrazy.

W niniejszym dokumencie zawarto zarówno kontekst lokalny, jak i propozycję struktury i partnerstwa ekomuzealnego, opis punktów i wydarzeń, plan wdrożenia, propozycje projektów oraz możliwe źródła finansowania. Wszystko to tworzy zarys długofalowej wizji, która – jeśli zostanie wspólnie wdrożona – może stać się istotnym narzędziem aktywizacji, promocji i rozwoju Gminy Raków w duchu zrównoważonego dziedzictwa.

2. Wprowadzenie do idei ekomuzeów

Ekomuzeum to szczególna forma oddolnie tworzonej instytucji kultury, która obejmuje swoim zasięgiem cały obszar zamieszkiwany przez wspólnotę lokalną. To nie tylko zestaw zbiorów i eksponatów, ale przede wszystkim **proces wspólnego definiowania i udostępniania dziedzictwa** przez mieszkańców danego regionu. Ekomuzeum powstaje tam, gdzie ludzie decydują się wspólnie chronić i interpretować swoje zasoby: kulturowe, przyrodnicze, historyczne czy społeczne.

Jego istotą jest **autentyczność, powiązanie z konkretnym miejscem i aktywny udział społeczności lokalnej**. Ekomuzeum nie ogranicza się do jednego budynku czy lokalizacji, lecz tworzy strukturę otwartą, zakorzenioną w przestrzeni wiejskiej i małomiasteczkowej, która zaprasza do odkrywania lokalnego dziedzictwa poprzez doświadczenie, kontakt i współtworzenie.

Ekomuzeum może przyjmować formę szlaku tematycznego, sieci powiązanych ze sobą punktów lub struktury partnerskiej, której członkowie wspólnie kształtują narrację i ofertę dla mieszkańców oraz odwiedzających.

2.1 Model działania ekomuzeum

Ekomuzeum opiera się na **czterech kluczowych elementach**, które muszą występować razem, aby całość była spójna, trwała i skuteczna:

1. **Partnerstwo** – Tworzenie ekomuzeum wymaga współpracy mieszkańców, liderów lokalnych, instytucji, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, szkół i samorządów. To oni decydują, co stanowi wartość, jak ją chronić i w jaki sposób pokazywać innym. Partnerstwo jest podstawą wiarygodności, autentyczności i zaangażowania.
2. **Zasoby lokalne** – Bez zasobów nie ma ekomuzeum. Mogą to być zasoby materialne (np. budynki, pomniki przyrody, krajobraz) i niematerialne (np. legendy, umiejętności rzemieślnicze, lokalne obrzędy). To, co najważniejsze, to spojrzenie, nie jak na "eksponaty", lecz żywe elementy tożsamości i potencjału rozwojowego.
3. **Narracja** – Ekomuzeum potrzebuje osi opowieści – spójnej koncepcji, która łączy zasoby w logiczną całość i nadaje im znaczenie. Narracja może dotyczyć konkretnego tematu (np. woda, rzemiosło, kobieta na wsi) lub być wielowątkowa, ale zawsze musi być czytelna, wspólna i zrozumiała.
4. **Pętla ekomuzeum** – To fizyczna realizacja opowieści – trasa piesza, rowerowa lub objazdowa łącząca miejsca, które wspólnie tworzą ofertę ekomuzeum. Jej znaczenie wykracza poza funkcję szlaku turystycznego – to narzędzie integracji, promocji, edukacji i animacji lokalnej.

Działanie ekomuzeum ma charakter **systemowy** – poszczególne elementy wzajemnie się uzupełniają i wzmacniają. Brak jednego z nich (np. zaangażowania mieszkańców, konkretnej narracji lub spójnej trasy) osłabia jakość i trwałość całego przedsięwzięcia.

2.2 Korzyści z tworzenia ekomuzeum

Tworzenie ekomuzeum niesie za sobą wieloaspektowe korzyści, obejmujące sferę społeczną, kulturową, edukacyjną i gospodarczą. Poniżej przedstawiono najważniejsze z nich:

1. **Wzmacnianie tożsamości lokalnej** – Ekomuzeum pozwala mieszkańcom na nowo odkryć wartość miejsca, w którym żyją. Daje narzędzia do pielęgnowania wspólnotowej pamięci i narracji, buduje dumę z lokalnych korzeni i historii. Umożliwia przekazywanie tradycji między pokoleniami i wzmacnia emocjonalne powiązanie z regionem.

2. **Ochrona i upowszechnianie dziedzictwa** – Zarówno materialnego, jak i niematerialnego. Ekomuzeum umożliwia identyfikację i inwentaryzację zasobów, ale też ich aktywne udostępnianie: przez warsztaty, wydarzenia, opowieści i praktyki codzienne. To nie "ochrona przez zamknięcie", ale **ochrona przez używanie i ożywianie**.
3. **Rozwój oferty turystycznej** – Ekomuzeum stanowi atrakcyjne narzędzie tworzenia oferty turystycznej opartej na lokalnym potencjale. Bez konieczności kosztownych inwestycji, można stworzyć interesującą trasę, wydarzenie czy produkt regionalny, który przyciągnie odwiedzających i wydłuży ich pobyt.
4. **Rozwój lokalnej współpracy i kapitału społecznego** – Proces tworzenia ekomuzeum wymaga współpracy: między sołectwami, między instytucjami i sektorami. Wzmacnia zaufanie, poczucie sprawczości i kompetencje uczestników. Z czasem może stać się podstawą nowych inicjatyw i partnerstw.
5. **Edukacja i animacja** – Ekomuzeum to narzędzie edukacji nieformalnej, opartej na doświadczeniu i uczestnictwie. Służy jako przestrzeń uczenia się między pokoleniami, rozwijania kompetencji obywatelskich, kulturowych i ekologicznych. Może być wykorzystane przez szkoły, biblioteki, organizacje pozarządowe i samych mieszkańców.
6. **Impuls dla lokalnej gospodarki** – Poprzez tworzenie i promocję produktów lokalnych, rozwój usług turystycznych, gastronomicznych i edukacyjnych, ekomuzeum przyczynia się do tworzenia miejsc pracy i wzrostu dochodów. Zyskują zarówno przedsiębiorcy, jak i rolnicy, rzemieślnicy, artyści, animatorzy.
7. **Wzmacnianie marki i rozpoznawalności regionu** – Ekomuzeum może stać się wizytówką gminy lub regionu – nowoczesnym, angażującym produktem terytorialnym, łączącym tradycję z innowacją.

Wszystkie te korzyści razem budują **trwałą wartość dodaną** dla mieszkańców, gości i instytucji lokalnych. Ekomuzeum nie jest jedynie projektem turystycznym – to długofalowy proces rozwoju lokalnego, oparty na kapitale dziedzictwa i współpracy.

3. Charakterystyka miasta i gminy Raków

3.1. Ogólna charakterystyka administracyjno-geograficzna

Gmina Raków położona jest w południowo-wschodniej części województwa świętokrzyskiego, na pograniczu Gór Świętokrzyskich i Pogórza Szydłowskiego, w obrębie makroregionu Wyżyny Kielecko-Sandomierskiej. Wchodzi w skład powiatu kieleckiego i zajmuje obszar 191,09 km², plasując się w grupie większych gmin wiejskich regionu. Administracyjnie w jej skład wchodzi 29 miejscowości zorganizowanych w 28 sołectwach, a siedzibą władz jest miejscowość Raków – historyczna osada o miejskim rodowodzie i znaczącym dziedzictwie kulturowym.

Raków, niegdyś miasto, dziś wieś gminna, zachował swój zabytkowy układ urbanistyczny oraz silne piętno kulturowe związane z działalnością Akademii Rakowskiej – unikalnego w skali europejskiej ośrodka edukacji ariańskiej w XVII wieku. To właśnie to dziedzictwo, związane z tolerancją religijną, wolnością myśli i edukacją, wciąż żywe w lokalnej pamięci, stanowi o tożsamości miejscowości i całej gminy.

Gmina znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie ważnych obszarów chronionych: znaczną część jej powierzchni zajmuje Cisowsko-Orłowiński Park Krajobrazowy, a także Chmielnicko-Szydłowski Obszar Chronionego Krajobrazu. W granicach gminy zlokalizowane są także cenne siedliska przyrodnicze objęte ochroną w ramach sieci Natura 2000, m.in. w rejonie rzeki Czarnej i Zalewu Chańcza. Obszary te charakteryzują się dużą bioróżnorodnością, obecnością torfowisk, lasów mieszanych, cennych gatunków roślin i zwierząt oraz krajobrazami o wysokich walorach estetycznych.

Na terenie gminy zarejestrowano aż 34 pomniki przyrody, w tym potężne dęby szypułkowe, lipy drobnolistne, jawory i klony. Znajdują się one w miejscowościach takich jak Rembów, Celiny, Drogowle, Zalesie, Wólka Pokłonna czy Szumsko. Istnieją także obiekty geologiczne i przyrodnicze – jak skałki w Zalesiu – które mogą stanowić interesujące punkty edukacyjne w ramach pętli ekomuzealnej.

Liczba mieszkańców gminy Raków systematycznie maleje – według danych SVS w 2024 roku wyniosła 5 212 osób, podczas gdy w 2019 roku było ich 5 595. To oznacza spadek o blisko 7%, wpisujący się w szerszy trend demograficzny charakterystyczny dla obszarów wiejskich. Ujemny przyrost naturalny (– 28 osób w 2024 r.) oraz wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym (z 1 249 do 1 314 w ciągu 5 lat) potwierdzają proces starzenia się społeczeństwa. Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) osiągnął w 2024 roku wartość 74,3, co zbliża się do wartości obserwowanych w gminach o najwyższym wskaźniku starzenia się w regionie.

Mimo niekorzystnych tendencji ludnościowych, sytuacja dochodowa gminy wykazuje oznaki stabilizacji i umiarkowanego wzrostu. Dochody na mieszkańca w 2024 roku wyniosły 5 735 zł, co oznacza wzrost w porównaniu do roku 2019 (4 757 zł). Wydatki również rosły w tempie proporcjonalnym – w 2024 roku sięgnęły 5 723 zł per capita, a największy poziom osiągnęły w 2022 roku (ponad 6 000 zł). Oznacza to, że gmina nie tylko utrzymuje zdolność do realizacji zadań własnych, ale również inwestuje w rozwój infrastruktury i usług publicznych.

Infrastruktura techniczna gminy przedstawia się na stabilnym poziomie. Z sieci wodociągowej korzysta 86,6% mieszkańców, a z kanalizacji sanitarnej – 45,3%. Odsetek mieszkańców objętych siecią gazową wynosi 16,5%, co stanowi niski poziom w porównaniu z gminami bardziej zurbanizowanymi, ale odzwierciedla specyfikę rozproszonego osadnictwa i leśno-rolniczego charakteru Rakowa.

Wskaźnik urbanizacji mierzony liczbą mieszkań oddanych do użytku na 10 000 mieszkańców utrzymuje się na stosunkowo niskim poziomie (9,6 w 2024 roku), co pokazuje, że rozwój budownictwa mieszkalnego pozostaje umiarkowany. Może to jednak stanowić szansę na rozwój alternatywnych form zagospodarowania przestrzennego – takich jak turystyka wiejska, agroturystyka czy ekomuzealne punkty edukacyjne.

Z punktu widzenia dostępności usług kulturalnych, gmina Raków posiada dwie biblioteki, które w 2024 roku odnotowały 412 czytelników, a łączna liczba wypożyczeń wyniosła 5 626 (czyli średnio 13,6 wypożyczenia na osobę). Choć liczba imprez organizowanych przez instytucje kultury jest niewielka (8 wydarzeń w 2024 r.), warto podkreślić ich stabilność oraz fakt, że często opierają się na tradycji i aktywności lokalnych liderów, a nie na instytucjonalnym zapleczu.

Gmina posiada również potencjał gospodarczy, choć liczba podmiotów gospodarki narodowej jest relatywnie niska – 312 aktywnych podmiotów w 2024 roku, przy czym ponad połowę stanowią jednoosobowe działalności gospodarcze. Najwięcej zarejestrowanych firm działa w sektorze handlu,

budownictwa, usług oraz rolnictwa. Warto zauważyć, że w ciągu ostatnich 5 lat liczba podmiotów wzrosła o 15, co świadczy o utrzymującym się, choć powolnym, trendzie przedsiębiorczości.

Z perspektywy ekomuzeum, taka struktura demograficzna i gospodarcza – z dominującymi gospodarstwami rodzinnymi, usługami lokalnymi i rozproszoną infrastrukturą – sprzyja rozwijaniu form turystyki rozproszonej, zorientowanej na dziedzictwo, edukację i doświadczanie lokalności. Kluczowym elementem w tym kontekście jest istnienie rozwiniętej sieci agroturystycznej i rosnąca popularność tradycyjnych form wytwórczości (produkty mleczne, pieczywo, sadownictwo, wypoczynek nad zalewem).

Wreszcie – struktura osadnicza gminy, silne związki mieszkańców z miejscem oraz potencjał środowiskowy czynią Raków przestrzenią szczególnie predysponowaną do wdrażania koncepcji ekomuzeum rozproszonego. Oparta na dziedzictwie, wspólnocie i krajobrazie formuła ekomuzeum może stać się dla tej gminy impulsem rozwoju i skuteczną strategią przeciwdziałania marginalizacji społeczno-przestrzennej.

3.2. Potencjał społeczny, kulturowy, przyrodniczy, historyczny i turystyczny

Gmina Raków to obszar o nieprzeciętnym bogactwie dziedzictwa – zarówno w jego materialnych formach (architektura, krajobraz, obiekty historyczne), jak i w niematerialnych przejawach (lokalne tradycje, pamięć historyczna, wiedza o przyrodzie i rzemiośle). Jej wyjątkowość wynika z głębokiego zakorzenienia w historii regionu, naturalnej różnorodności oraz aktywności społecznej, która – choć rozproszonej – ujawnia się szczególnie w obszarze turystyki wiejskiej, edukacji ekologicznej i pielęgnowania tradycji. To właśnie splot historii, przyrody i codziennych praktyk mieszkańców tworzy fundament do rozwoju idei ekomuzeum.

Dziedzictwo historyczne i kulturowe Rakowa wyróżnia gminę w skali regionu i kraju. Nieprzypadkowo określano ją mianem jednego z najważniejszych miast reformacyjnych w Rzeczypospolitej – to tutaj w XVII wieku funkcjonowała Akademia Rakowska, związana z ruchem ariańskim (braci polskich). Był to ośrodek nowoczesnej edukacji, filozofii i tolerancji religijnej – otwartej na różnorodność wyznań i idei. Choć akademia została zlikwidowana przez kontrreformację, jej duch nadal obecny jest w lokalnej tożsamości i narracji mieszkańców. Do dziś w samym Rakowie zachował się zabytkowy układ urbanistyczny oraz obiekty świadczące o dawnej świetności: dom wójta, kościół katolicki wzniesiony na miejscu zboru ariańskiego, a także ślady po cmentarzu żydowskim. W innych miejscowościach

na uwagę zasługują ruiny zamku w Rembowie, kapliczki i pomniki w Ociesękach czy symboliczne „Trzy Krzyże” w Bardzie – miejsca o znaczeniu religijnym, krajobrazowym i edukacyjnym. Wszystkie te elementy tworzą ramę dla opowieści o wielokulturowym dziedzictwie, przemianach społecznych i religijnych, które mogą stać się osią narracyjną ekomuzeum.

Istotnym uzupełnieniem tej spuścizny jest przestrzeń pamięci codziennej – tradycyjna zabudowa, zachowane drewniane domy, przydrożne krzyże, ogrodzenia, piece chlebowe. W wielu wsiach spotkać można starszych mieszkańców, którzy przechowują wiedzę o dawnych zwyczajach, uprawie ziemi, zielarstwie, świętowaniu cyklu roku czy wypieku chleba. Te praktyki i historie stanowią zasób niematerialny o ogromnej wartości, który – włączony do działań ekomuzeum – może być żywym nośnikiem lokalnej tożsamości i atrakcyjną ofertą dla turystów.

Spółeczność gminy Raków, choć nieliczna, cechuje się silnym przywiązaniem do miejsca i dużym zaangażowaniem w ochronę i promocję tradycji. Szczególnie widoczne jest to w sektorze agroturystyki i edukacji nieformalnej. W trakcie warsztatu koncepcyjnego uczestnicy jednoznacznie wskazywali, że największym potencjałem są ludzie – prowadzący gospodarstwa edukacyjne, warsztaty i oferujący kontakt z tradycyjnym stylem życia. Do najważniejszych przykładów należą: Głuchowskie Specjały z warsztatami pieczenia chleba i serowarskimi, Agroturystyka „Przy Źródłku” łącząca edukację kulinarną z tradycją muzyczną regionu, gospodarstwo Barbary Walkiewicz w Korzennie specjalizujące się w produkcji serów oraz sady Agnieszki Krzyżak w Głuchowie, gdzie oprócz sprzedaży owoców prowadzi się ich tradycyjne przetwarzanie, w tym wędzenie śliwki. Warto wspomnieć także o ofercie turystyki konnej w Rakówku i Mędrowie czy wydarzeniach artystycznych, takich jak plenery malarskie w Celinach. Choć brak w Rakowie dużych instytucji kultury, życie społeczne koncentruje się wokół działań oddolnych – rodzinnych gospodarstw, Kół Gospodyń Wiejskich i liderów wiejskich. Struktura ta, choć mniej sformalizowana, sprzyja budowaniu sieci współpracy i autentycznych więzi, które są podstawą ekomuzeum.

Równorzędnym kapitałem gminy są zasoby przyrodnicze i krajobrazowe. Cisowsko-Ortowiński Park Krajobrazowy chroni cenne układy torfowisk i lasów mieszanych, a rzeka Czarna, jako główna oś hydrologiczna, posiada zarówno walory ekologiczne, jak i rekreacyjne. Zalew Chańcza pełni rolę przestrzeni spotkań, rekreacji i turystyki – z kąpieliskiem, bazą noclegową i ofertą gastronomiczną – a jednocześnie stanowi jeden z symboli tożsamości lokalnej. Uzupełniają je skałki w Zalesiu, atrakcyjne jako punkt edukacji geologicznej, oraz stawy w Pułaczoniu, które służą rekreacji i wędkarstwu. Krajobraz gminy dopełniają liczne sady, pola i lasy – malownicza mozaika rolnicza, idealna do tworzenia pętli edukacyjno-rekreacyjnych.

Turystyka rozwija się w oparciu o te walory, a jej potencjał wzmacnia fakt, że przez gminę przebiega szlak Green Velo – jeden z najważniejszych w Polsce szlaków rowerowych. Na jej terenie funkcjonują liczne agroturystyki, Hotel Chańcza i domki letniskowe, które zapewniają bazę noclegową, a także wiata LGD w Rakowie – naturalne centrum spotkań i proponowany punkt startowy pętli. Dopełniają je wydarzenia cykliczne, takie jak Dzień Świętej Tekli w Dębnie, festyny, rajdy rowerowe i warsztaty edukacyjne, które można włączyć do kalendarza działań ekomuzeum.

Analiza potencjału Rakowa ujawnia zarówno mocne strony, jak i wyzwania. Atutami są unikatowe dziedzictwo ariańskie i tradycja Akademii Rakowskiej, autentyczne praktyki kultury codziennej, bogactwo przyrody oraz aktywność społeczna oparta na oddolnych inicjatywach. Stałościami pozostają starzenie się społeczeństwa, depopulacja, rozproszone osadnictwo i ograniczona rozpoznawalność gminy poza regionem. Jednak to właśnie w tych ograniczeniach kryje się szansa – niewielka skala może stać się walorem niszowości i autentyczności, a depopulacja impulsem do przyciągania turystów i nowych form aktywności. Szanse wzmacniają fundusze zewnętrzne i możliwość współpracy sieciowej z innymi ekomuzeami oraz rozwój trendów związanych z ekoturystyką, turystyką kulinarną i edukacyjną. Zagrożeniem pozostaje konkurencja bardziej znanych ośrodków turystycznych regionu oraz skutki zmian klimatycznych, które mogą dotknąć sadownictwo i tradycyjne rolnictwo.

W rezultacie Raków jawi się jako przestrzeń o dużej głębi historycznej i przyrodniczej, w której siłą jest autentyczne, oddolne życie społeczne, a potencjał do stworzenia rozproszonej pętli ekomuzealnej opiera się na zasobach, ludziach, infrastrukturze i tradycji. Odpowiednio zaprojektowane ekomuzeum

może nie tylko zachować i wyeksponować te wartości, ale także przekształcić je w spójną narrację turystyczno-edukacyjną i narzędzie budowania wspólnoty.

4. Struktura i rola partnerstwa

4.1. Włączenie społeczne na etapie tworzenia dokumentu

Prace nad koncepcją ekomuzeum w Gminie Raków rozpoczęły się od spotkania warsztatowego, które odbyło się w lipcu 2025 roku i pełniło funkcję spotkania inicjatywnego. Wydarzenie to było punktem wyjścia dla całego procesu – zainicjowało tworzenie partnerstwa lokalnego, wspólne mapowanie zasobów oraz określanie wizji pętli ekomuzealnej. W spotkaniu wzięli udział przedstawiciele różnych środowisk – liderzy społeczni, organizacje pozarządowe, Koła Gospodyń Wiejskich, lokalni twórcy, osoby aktywnie zaangażowane w promocji lokalnego dziedzictwa, przedsiębiorcy reprezentanci samorządu.

Za organizację warsztatu i koordynację procesu odpowiedzialna była Fundacja Socjometr – wykonawca zadania w ramach projektu „Ekomuzeum Białe Ługi”. Wspólnie z Lokalną Grupą Działania „Białe Ługi” oraz wyznaczonym przez gminę koordynatorem, Fundacja prowadziła prace partycypacyjne, zbierając propozycje, rekomendacje i opisy zasobów.

Spis reprezentowanych organizacji podczas spotkania inicjatywnego stanowi załącznik do koncepcji.

4.2. Partnerstwo lokalne na rzecz ekomuzeum

Prace nad koncepcją ekomuzeum w Gminie Raków rozpoczęły się od spotkania warsztatowego, które odbyło się w lipcu 2025 roku i pełniło funkcję spotkania inicjatywnego. Wydarzenie to było punktem wyjścia dla całego procesu – zainicjowało tworzenie partnerstwa lokalnego, wspólne mapowanie zasobów oraz określanie wizji pętli ekomuzealnej. W spotkaniu wzięli udział przedstawiciele różnych środowisk – liderzy społeczni, organizacje pozarządowe, Koła Gospodyń Wiejskich, lokalni twórcy, osoby aktywnie zaangażowane w promocji lokalnego dziedzictwa, przedsiębiorcy oraz reprezentanci samorządu.

Szczególnie widoczne było zaangażowanie lokalnych gospodarstw agroturystycznych, które są dziś nie tylko usługodawcami, ale i strażnikami lokalnych tradycji – kulinarnych, muzycznych, rękodzielniczych. W spotkaniu uczestniczyli m.in. właściciele i przedstawiciele obiektów takich jak:

- „Głuchowskie Specjały” – gospodarstwo Marty Warańskiej,
- Agroturystyka „Przy Źródleku” Justyny Piotrowicz-Dąbrowskiej,
- Agroturystyka i konie w Mędrowie,
- Agroturystyka w Rakówce,
- Domki nad Zalewem Chańcza,
- Gospodarstwo w Korzennie prowadzone przez Barbarę Walkiewicz.

Gospodarstwa te nie tylko reprezentują różne wątki tematyczne – od wypieku chleba i warsztatów serowarskich, przez ofertę edukacyjną, po rekreację konną – ale też stanowią realne punkty gotowe do współtworzenia i prowadzenia oferty ekomuzealnej. Uczestnicy warsztatu wnosili własne doświadczenia, lokalną wiedzę oraz pomysły na wykorzystanie własnych przestrzeni jako punktów edukacyjno-animacyjnych.

Ważnym elementem partnerstwa są także osoby i podmioty związane z dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym:

- przedstawiciele środowisk związanych z Zamczyskiem i jego duchowym znaczeniem,
- osoby zaangażowane w opiekę nad ruinami zamku w Rembowie,
- animatorzy wydarzeń takich jak Plener Malarski w Celinach czy Dzień Świętej Tekli w Dębnie,
- gospodarze sadów i przestrzeni rekreacyjnych (np. sady Agnieszki Krzyżak w Głuchowie, stawy w Pułaczoniu, skałki w Zalesiu).

Na warsztacie obecni byli także przedstawiciele samorządu gminy Raków – osoby reprezentujące Urząd Gminy aktywnie uczestniczyły w pracach koncepcyjnych, wspierały merytorycznie i organizacyjnie proces tworzenia wizji pętli. To właśnie z poziomu gminy został wyłoniony koordynator ds. ekomuzeum

5. Przebieg trasy – opis punktów i atrakcji

5.1. Ogólne założenia ekomuzeum

„Ekomuzeum Rakowskich Smaków i Głosów” to oddolna inicjatywa społeczna mieszkańców gminy Raków, zrodzona z potrzeby ocalenia i wyeksponowania lokalnych zasobów niematerialnych oraz materialnych – zwłaszcza tych związanych z codziennością, kulturą kulinarną, muzyką i opowieściami. Jego misją jest budowanie sieci współpracy opartej na wartościach dziedzictwa, gościnności i wspólnotowego działania.

Hasło ekomuzeum – „Tak brzmi smak Rakowa” – stanowi wyrazisty manifest tożsamości tego obszaru: przestrzeni, w której chleb wypiekany w piecu, śliwka z dymnej suszarni i stara pieśń ludowa mają taką samą wartość jak zamek, kościół czy szlak turystyczny. Projekt opiera się na przekonaniu, że smaki i głosy – w szerokim sensie – są najpełniejszym wyrazem życia lokalnego, jego ciągłości i różnorodności.

Motywy przewodnim ekomuzeum jest zatem połączenie kulinariów i kultury mówionej: pieczenie dzioni, wędzenie owoców, wypiek chleba, produkcja serów, śpiew tradycyjny, opowieści o dawnych zwyczajach, miejsca pamięci i ciszy. Wszystkie te elementy tworzą wielogłosowy pejzaż lokalny, w którym duch historii spotyka się z energią współczesnych mieszkańców.

Ważnym ogniwem łączącym te wątki jest również Zalew Chańcza – przestrzeń o wyjątkowym znaczeniu zarówno rekreacyjnym, jak i symbolicznym. Jako miejsce spotkań, wypoczynku i aktywności – od warsztatów po koncerty plenerowe – zalew stanowi naturalną bramę do pętli ekomuzeum, w której przyroda, turystyka i dziedzictwo przenikają się w sposób harmonijny. Sąsiadujące z nim

agroturystyki, domki letniskowe i gastronomia dopełniają obrazu ekomuzeum jako żywego, dostępnego i gościnnego systemu współpracy.

Ekomuzeum funkcjonuje w formule rozproszonej pętli tematycznej, która łączy kilkanaście punktów – gospodarstw, miejsc pamięci, obiektów przyrodniczych i przestrzeni rekreacyjnych – rozciągających się na obszarze całej gminy. Każdy z punktów zarządzany jest przez lokalnego depozytariusza – osobę prywatną, rodzinę, organizację społeczną, instytucję lub lidera nieformalnego – którzy nie tylko udostępniają przestrzeń, ale także dzielą się swoją wiedzą, historią i pasją.

Punkty ekomuzeum nie są jedynie miejscami odwiedzin – to aktywnie funkcjonujące przestrzenie edukacji, doświadczania, spotkania i dialogu. Wędrując pomiędzy nimi, uczestnicy (zarówno mieszkańcy, jak i turyści) doświadczają Rakowa jako żywego dziedzictwa – nie muzeum z gablotami, lecz otwartego krajobrazu ludzi, smaków i dźwięków.

Pętla ekomuzeum ma również charakter dynamiczny – z czasem mogą do niej dołączać nowe punkty, wydarzenia, osoby i historie. Dzięki temu „Ekomuzeum Rakowskich Smaków i Głosów” będzie nie tylko narzędziem ochrony dziedzictwa, ale również platformą jego twórczej reinterpretacji i nowoczesnego wykorzystania – w edukacji, turystyce, rozwoju lokalnej przedsiębiorczości i promocji gminy Raków jako miejsca unikalnego.

5.2. Lista i opis punktów

Tabela 1 Lista obiektów Ekomuzeum Rakowskich Smaków i Głosów

Nazwa	Funkcja	Miejscowość	Opis
Wiata LGD	Punkt startowy/meta ekomuzeum	Raków	Zadaszone miejsce spotkań społeczności lokalnej, sfinansowane ze środków LGD – idealne do startu pętli oraz organizacji wydarzeń i warsztatów.
Zamczysko	Miejsce dziedzictwa kulturowego i duchowego	Raków	Historyczne wzgórze ze stacjami drogi krzyżowej – miejsce ważne dla lokalnej tożsamości religijnej i krajobrazowej.
Głuchowskie Specjały – Agroturystyka Marta Warańska	Warsztaty kulinarne i edukacja lokalna	Głuchów	Gospodarstwo oferujące warsztaty pieczenia chleba i serowarskie, łączące kulinaria z lokalną gościnnością.
Agroturystyka „Przy Źródłku”	Agroturystyka z dziedzictwem muzycznym i kulinarnym	Chańcza	Miejsce z ofertą pieczenia dzioni oraz tradycyjnej muzyki kielecczyzny.
Zalew Chańcza	Ośrodek rekreacji i turystyki	Chańcza	Kąpielisko z wypożyczalnią sprzętu wodnego, gastronomią i bazą noclegową – letni punkt spotkań i wydarzeń.
Stadnina koni i agroturystyka w Rakówce	Rekreacja, edukacja przyrodnicza	Rakówka	Gospodarstwo oferujące jazdę konną, kontakt ze zwierzętami i wypoczynek w otoczeniu przyrody.
Agroturystyka i konie w Mędrowie	Turystyka wiejska i aktywna	Mędrow	Tradycyjne gospodarstwo z jazdą konną i atrakcjami dla rodzin.
Stare zabudowania w Rakowie	Dziedzictwo historyczne i architektoniczne	Raków	Zespół obiektów: dom Wójta, zabytkowy kościół, cmentarz żydowski – świadectwo wielokulturowej przeszłości.

Ruiny zamku w Rembowie	Miejsce pamięci i krajobraz kulturowy	Rembów	Małowniczo położone ruiny średniowiecznego zamku – element lokalnych legend i historii.
Plener malarski w Celinach	Kultura, sztuka, integracja	Celiny	Miejsce spotkań artystów i mieszkańców podczas plenerów malarskich.
Domki nad Zalewem Chańcza	Agroturystyka i wypoczynek	Chańcza	Domki letniskowe nad Zalewem – miejsce warsztatów, wypoczynku i kulinarnych doświadczeń.
Hotel Chańcza	Noclegi i zaplecze turystyczne	Chańcza	Obiekt noclegowy dla turystów i grup korzystających z pętli ekomuzeum.
Stawy w Pułaczoniu	Rekreacja wodna i wędkarstwo	Pułaczów	Miejsce z możliwością połowu ryb, jazdy konnej i kontaktu z przyrodą.
Sady w Głuchowie	Produkcja rolna i przetwórstwo	Głuchów	Sady rodzinne: czereśnie, śliwki, borówki, wędzenie owoców – produkty lokalne i sprzedaż bezpośrednia.
Zabudowa w Ociesękach	Dziedzictwo historyczne i patriotyczne	Ociesęki	Kościół, kapliczka i pomnik bitwy – świadectwa lokalnej pamięci.
Trzy Krzyże	Punkt widokowy i miejsce duchowe	Bardo	Symboliczne miejsce krajobrazowe z trzema krzyżami, często odwiedzane przez mieszkańców.
Green Velo	Trasa rowerowa	Gmina Raków	Fragment ogólnopolskiego szlaku rowerowego łączący pętlę z regionalną siecią turystyczną.
Skałki odkrywkowe w Zalesiu	Walor geologiczny i edukacyjny	Zalesie	Unikalna formacja skalna – idealna do zajęć terenowych i obserwacji geologicznych.
Gospodarstwo agroturystyczne Barbara Walkiewicz	Produkty lokalne i edukacja rolnicza	Korzennie	Możliwość zakupu serów i mleka, edukacja o tradycyjnym rolnictwie.
Rzeka Czarna	Oś krajobrazowa i edukacyjna	Gmina Raków	Rzeka łącząca przestrzennie wiele punktów – naturalny element narracji przyrodniczej.
Dzień św. Tekli w Dębnie	Wydarzenie religijno-kulturowe	Dębno	Coroczne święto parafialne – lokalne dziedzictwo duchowe i społeczne.

Źródło: Opracowanie własne

5.3. Układ „Ekomuzeum Rakowskich Smaków i Głosu”

Pętla „Ekomuzeum Rakowskich Smaków i Głosów” posiada charakter zarówno funkcjonalny, jak i symboliczny. Trasa nie została zaprojektowana jako sztywna linia, lecz jako żywa sieć miejsc, ludzi i opowieści, które tworzą wspólnie narrację o lokalnym dziedzictwie – kulinarnym, przyrodniczym, kulturowym i społecznym. Układ trasy opiera się na kilku zasadach:

- **Spójność tematyczna**

Wszystkie punkty wchodzące w skład pętli zostały wybrane w odniesieniu do przewodniego motywu: *Tak brzmi smak Rakowa*. To narracja oparta na zmysłowym doświadczeniu – smakach (produkty lokalne, kuchnia), dźwiękach (muzyka tradycyjna, głosy mieszkańców, opowieści) i relacjach międzyludzkich (gościnność, rozmowa, dzielenie się). Wędrówka po pętli to nie tylko przemieszczanie się fizyczne, ale także podróż przez różne formy życia wiejskiego i lokalne tożsamości.

- **Zróżnicowanie przestrzenne**

Trasa obejmuje różne części gminy Raków – od Rakowa, przez Chańczę, Ociesęki, Rembów, Głuchów, Zalesie, Bardo, aż po mniej znane enklawy krajobrazowe i gospodarstwa agroturystyczne. Dzięki temu odwiedzający mają możliwość doświadczenia różnych krajobrazów: od wzgórz i sadów, przez ruiny zamku i skałki geologiczne, po jeziora, rzeki, lasy i przydomowe piekarnie. Wybór punktów równoważy zasoby kulturowe (zabytki, wydarzenia, pamięć) z przyrodniczymi (rzeka Czarna, zalew Chańcza, skałki w Zalesiu).

- **Możliwość modularnego odwiedzania**

Ekomuzeum nie jest trasą typu „od-do”, ale elastyczną siecią powiązań. Uczestnik może zaplanować całodniową wycieczkę po całej pętli (np. z przewodnikiem), albo wybrać tylko wybrane punkty – np. ścieżkę kulinarną, śladami dawnych zawodów, szlakiem krajobrazowym lub edukacyjnym. Dzięki temu pętla może służyć zarówno rodzinom z dziećmi, jak i seniorom, turystom rowerowym, uczniom czy grupom zorganizowanym.

- **Zasada doświadczenia i współuczestnictwa**

Każdy punkt w pętli jest miejscem żywego dziedzictwa – to nie tylko obiekt do obejrzenia, ale przestrzeń spotkania, działania, opowieści. Uczestnik pętli może wziąć udział w warsztatach pieczenia chleba, posłuchać historii o zamku w Rembowie, posmakować czereśni z Głuchowa, popłynąć kajakiem po Zalewie Chańcza, usiąść przy ognisku z mieszkańcami i poznać tajemnice ziół z lasu. W tym sensie pętla jest dialogiem między przeszłością a teraźniejszością, między mieszkańcem a gościem.

- **Punkt startowy i meta**

Proponowanym miejscem rozpoczęcia (lub zakończenia) pętli jest Wiata LGD w Koźlu, jako punkt informacyjny, organizacyjny i symboliczny. To tutaj planuje się umieścić tablicę informacyjną, materiały promocyjne i mapę pętli, a także miejsce spotkań grup i rozpoczęcia warsztatów tematycznych. Obiekt ten – zlokalizowany centralnie i posiadający zaplecze – stanowi dobry punkt orientacyjny oraz przestrzeń aktywizacji lokalnej społeczności.

6. Plan realizacji koncepcji

Realizacja koncepcji „Ekomuzeum Rakowskich Smaków i Głosów” została zainicjowana podczas warsztatu partycypacyjnego, który odbył się w sierpniu 2025 roku. Spotkanie miało charakter inauguracyjny – wzięli w nim udział przedstawiciele lokalnych organizacji pozarządowych, Kół Gospodyń Wiejskich, przedsiębiorcy, rolnicy, właściciele obiektów turystycznych i agroturystycznych, a także przedstawiciele samorządu. Podczas spotkania wspólnie zidentyfikowano zasoby gminy, wypracowano nazwę pętli, określono jej wstępny przebieg oraz przygotowano katalog punktów i wydarzeń.

Etap I – Struktura partnerstwa i dalsze prace koncepcyjne

Pierwszym krokiem będzie formalizacja partnerstwa wokół ekomuzeum – w oparciu o deklaracje przystąpienia, porozumienia lub inną uzgodnioną formę współpracy. W tym celu planowane są dodatkowe spotkania robocze z udziałem partnerów – mieszkańców, przedstawicieli KGW, właścicieli gospodarstw, instytucji kultury i oświaty, radnych oraz lokalnych liderów.

Ważnym zadaniem będzie rewizja i doprecyzowanie ostatecznego przebiegu pętli, w oparciu o analizę terenową oraz propozycje zgłoszone podczas warsztatu. Ustalenia te zostaną utrwalone w dokumentach wewnętrznych ekomuzeum.

Niezbędne będzie również opracowanie regulaminu funkcjonowania pętli, w którym zostaną określone:

- zasady przystępowania do partnerstwa i funkcjonowania w jego ramach,
- sposób reprezentacji partnerów i tryb podejmowania decyzji,
- kompetencje i zakres działań koordynatora (wyznaczonego z ramienia Urzędu Gminy Raków),
- kryteria wykluczenia lub zawieszenia członkostwa,
- procedury aktualizacji, otwartości i rozwoju pętli.

W przypadku braku Centrum Informacji Turystycznej, funkcję punktu informacyjnego dla ekomuzeum pełnić będzie Urząd Gminy Raków lub inna lokalna instytucja (np. szkoła, biblioteka lub GOKSiT), z którą partnerstwo podejmie współpracę. Instytucja ta stanie się miejscem przechowywania materiałów informacyjnych, folderów, map i będzie wspierać promocję pętli.

Etap II – Identyfikacja wizualna i wdrożenie narzędzi

Na kolejnym etapie planuje się wdrożenie elementów niezbędnych do funkcjonowania ekomuzeum jako rozpoznawalnej i dostępnej struktury. W szczególności będzie to:

- opracowanie systemu identyfikacji wizualnej (logo, piktogramy, kolory, szata graficzna),
- przygotowanie spójnego systemu oznakowania pętli: tablic informacyjnych, drogowych, QR kodów, map,
- stworzenie pakietu promocyjnego (ulotki, przewodniki, foldery, strona internetowa lub zakładka na stronie gminy),
- przygotowanie oferty edukacyjno-animacyjnej – scenariuszy warsztatów, pakietów edukacyjnych, tras oprowadzania,
- organizacja jednego wydarzenia inauguracyjnego (np. rajd rowerowy, piknik, dzień chleba), które oficjalnie otworzy pętlę i zaprezentuje ją społeczności lokalnej i mediom.

Na tym etapie partnerzy przygotowują także propozycje projektów i inicjatyw, które będą mogły być realizowane w ramach dostępnych środków publicznych (np. LGD, dotacje z gminy, projekty edukacyjne, granty kulturalne). Powstanie w ten sposób katalog projektów gotowych do realizacji.

Etap III – Wdrożenie działań i pozyskiwanie środków

W etapie trzecim rozpocznie się właściwa realizacja działań w ramach pętli. Partnerzy będą prowadzić warsztaty, oprowadzania, zajęcia edukacyjne, a także organizować wydarzenia sezonowe i cykliczne – np. Dzień św. Tekli w Dębnie, wydarzenia nad Zalewem Chańcza, plenery malarskie w Celinach, czy lokalne pikniki kulinarne i wydarzenia tematyczne związane z rolnictwem i przetwórstwem.

Ważnym działaniem będzie także pozyskiwanie środków zewnętrznych na rozwój i promocję ekomuzeum. W szczególności będą to:

- środki LGD „Białe Ługi”, w ramach których działania ekomuzealne będą premiowane,
- konkursy i granty z instytucji kultury, edukacji, środowiska,
- programy krajowe i unijne (np. PROW, FIO, Nowe FIO, KPO),
- współpraca z innymi ekomuzeami w regionie – np. w formie wspólnych szkoleń, wymiany doświadczeń, projektów siecujących.

Docelowo ekomuzeum Rakowa stanie się platformą współpracy i promocji całej gminy – łączącą ludzi, miejsca, smaki i historie w jeden spójny lokalny produkt turystyczno-edukacyjny. Dzięki zaangażowaniu różnych grup społecznych, jego rozwój będzie możliwy zarówno w trybie oddolnym, jak i strategicznym – jako element długofalowej polityki rozwoju lokalnego.

Tabela 2 Plan działania

Etap	Działania	Uwagi / odpowiedzialność
Etap I: Budowa partnerstwa i dopracowanie koncepcji	<ul style="list-style-type: none"> - Organizacja spotkania roboczego z partnerami - Uzupelnienie mapy punktów - Konsultacje społeczne z mieszkańcami - Ostateczne zatwierdzenie przebiegu pętli - Wypracowanie regulaminu działania ekomuzeum 	UG Raków (koordynator) Grupa inicjatywna Partnerzy lokalni (KGW, NGO, agroturystyki)
	<ul style="list-style-type: none"> - Formalizacja partnerstwa (deklaracje, porozumienia) - Określenie zasad przystępowania i wykluczania - Ustalenie roli koordynatora i sposobu zarządzania 	UG Raków (koordynator pętli) Przy wsparciu LGD

Etap II: Identyfikacja wizualna, promocja, narzędzia wdrożeniowe	<ul style="list-style-type: none"> - Opracowanie identyfikacji wizualnej: logo, kolorystyka, grafiki - Projekt oznakowania: tablice, drogowaskazy, QR kody - Przygotowanie materiałów promocyjnych: mapa, folder, ulotka 	Partnerzy graficzni lub zewnętrzna agencja Współpraca z UG i LGD
	<ul style="list-style-type: none"> - Wybór instytucji wspierającej promocję (np. UG, GOKSiT) - Stworzenie strony/podstrony ekomuzeum - Przygotowanie oferty edukacyjnej i animacyjnej 	UG Raków lub GOKSiT Liderzy punktów, edukatorzy, animatorzy
	<ul style="list-style-type: none"> - Organizacja wydarzenia inauguracyjnego pętli - Szkolenie lokalnych przewodników i gospodarzy punktów 	Grupa inicjatywna Partnerzy ekomuzeum
Etap III: Realizacja działań i rozwój pętli	<ul style="list-style-type: none"> - Realizacja pierwszych wydarzeń: warsztaty, festyny, oprowadzania - Włączenie ekomuzeum do oferty gminnej i LGD 	Koordinator ekomuzeum Partnerzy punktowi Współpraca z UG i LGD
	<ul style="list-style-type: none"> - Pozyskiwanie środków (LGD, granty, fundusze zewnętrzne) - Rozwój pętli – nowe punkty, rozszerzanie partnerstwa - Sieciowanie z innymi ekomuzeami i szlakami 	UG Raków LGD Białe Ługi Możliwe wsparcie zewnętrzne (FIO, PROW, KPO)

Źródło: Opracowanie własne

7. Lista projektów do realizacji

Propozycje projektów dla „Ekomuzeum Rakowskich Smaków i Głosów” powstały w oparciu o materiały zgromadzone podczas warsztatu inicjatywnego, analizę zasobów gminy oraz ustalenia zawarte

w planie realizacji koncepcji. Ich celem jest zarówno zapewnienie podstawowej infrastruktury i rozpoznawalności pętli, jak i stopniowe budowanie atrakcyjnej oferty edukacyjnej, turystycznej i promocyjnej. Projekty zostały pogrupowane zgodnie z etapami działań opisanymi w rozdziale 6, co pozwala lepiej powiązać je z procesem wdrażania koncepcji i zapewnia spójność całego przedsięwzięcia.

Etap I – Budowa partnerstwa i dopracowanie koncepcji

W początkowej fazie kluczowe będzie wzmocnienie współpracy i zakorzenienie ekomuzeum w społeczności lokalnej. Dlatego przewidziano projekt „Partnerstwo dla Smaków i Głosów”, zakładający cykl spotkań i warsztatów dla mieszkańców, właścicieli gospodarstw agroturystycznych, Kół Gospodyń Wiejskich i liderów lokalnych. Spotkania te pozwolą nie tylko doprecyzować szczegóły przebiegu pętli, ale także zbudować trwałą strukturę partnerstwa, ustalić zasady współpracy i przygotować regulamin działania ekomuzeum. Projekt odpowiada na potrzebę formalizacji i integracji działań, które – jak pokazał warsztat – są dziś rozproszone, lecz mają ogromny potencjał synergii.

Etap II – Identyfikacja wizualna, promocja i narzędzia wdrożeniowe

Na kolejnym etapie kluczowe będą działania związane z widocznością i dostępnością pętli. Projekt „Ekomuzeum na mapie” obejmie opracowanie systemu oznakowania trasy – tablic informacyjnych, drogowych i QR kodów powiązanych z materiałami multimedialnymi. Dzięki temu uczestnicy będą mogli łatwo poruszać się po trasie i poznawać jej historię. Równolegle rozwijany będzie projekt „Smaki i Głosy w sieci” – stworzenie podstrony internetowej lub zakładki na stronie gminy z mapą, opisem punktów i materiałami promocyjnymi. To działanie odpowiada na rosnącą potrzebę promocji cyfrowej i pozwoli włączyć ekomuzeum w obieg turystyczny regionu.

Uzupełnieniem będzie projekt „Warsztaty i przewodnicy Rakowa” – cykl szkoleń i spotkań przygotowujących lokalnych gospodarzy, animatorów i edukatorów do pełnienia roli przewodników ekomuzealnych. W ramach tego działania powstaną także scenariusze warsztatów edukacyjnych i pakiety animacyjne, które będą mogły być realizowane w punktach pętli (pieczenie chleba, wędzenie śliwki, śpiew tradycyjny, zajęcia przyrodnicze nad Zalewem Chańcza). Dzięki temu oferta ekomuzeum stanie się spójna i gotowa do wdrożenia od pierwszego sezonu.

Etap III – Realizacja działań i rozwój pętli

Trzeci etap to czas ożywienia ekomuzeum poprzez wydarzenia i projekty tematyczne. W tym obszarze kluczowe będą trzy inicjatywy. Pierwsza to „Święto Smaków i Głosów Rakowa” – coroczny festyn tematyczny organizowany w wiacie LGD jako wydarzenie integrujące mieszkańców i przyciągające turystów. Będzie on prezentacją produktów lokalnych, muzyki i opowieści, a także okazją do promocji całej pętli. Druga inicjatywa to „Sezonowe opowieści” – cykl wydarzeń powiązanych z kalendarzem roku i lokalnymi zwyczajami, obejmujący m.in. Dzień Świętej Tekli w Dębnie, plenery malarskie w Celinach, warsztaty nad Zalewem Chańcza czy rajdy rowerowe śladami Green Velo. Dzięki temu ekomuzeum wpisze się w rytm życia mieszkańców i kalendarz turystyczny regionu.

Trzecim projektem będzie „Rakowskie Produkty Lokalnej Jakości” – inicjatywa certyfikacyjna dla wyrobów i usług powiązanych z pętlą. Chodzi tu zarówno o tradycyjne chleby i sery, jak i przetwory owocowe, rękodzieło czy ofertę agroturystyczną. Wprowadzenie znaku jakości pozwoli na budowę

marki ekomuzeum i wzmocni lokalną przedsiębiorczość, odpowiadając na potrzebę promocji i wyróżnienia oferty na tle konkurencji.

Projekty infrastrukturalne i towarzyszące

Uzupełnieniem działań będą projekty związane z infrastrukturą i promocją. Powstanie małej architektury (ławki, stojaki rowerowe, wiaty turystyczne) w wybranych punktach pętli, co zwiększy komfort odwiedzających. Równoległe zrealizowany zostanie projekt „Smaki i Głosy do postuchania” – przygotowanie nagrań audio (np. podcastów, nagrań pieśni i opowieści mieszkańców), które będzie można odtwarzać w punktach pętli dzięki kodom QR. Pozwoli to wykorzystać element dźwięku jako charakterystyczny wyróżnik narracji ekomuzeum i bezpośrednio nawiąże do jego hasła przewodniego.

Spis tabel, rysunków

Rysunek 1 Funkcjonowanie ekomuzeum	5
Tabela 1 Lista obiektów Ekomuzeum Rakowskich Smaków i Głosów	12
Tabela 2 Plan działania	16

Bibliografia

Bibliografia

Oficjalna strona Gminy Raków – <https://rakow.pl>

Vademecum samorządowca – portal SVS GUS – <https://svs.stat.gov.pl>

- Gmina Raków – ogólne dane statystyczne
- Gmina Raków – dane demograficzne
- Gmina Raków – dane kulturalne
- Gmina Raków – dane REGON

Fundacja Socjometr – Laboratorium Rozwiązań Społecznych, materiały projektowe i dokumentacja warsztatowa (w tym: zdjęcia mapy, oś czasu, lista uczestników, lista punktów)

Lokalna Grupa Działania „Białe Ługi”, dokumenty wdrożeniowe w ramach LSR 2023–2027

Strona Green Velo – szlak rowerowy – <https://greenvelo.pl>

Materiały promocyjne obiektów turystycznych gminy Raków:

Zalew Chańcza – Hotel Chańcza – <https://hotelchancza.pl>

Domki nad Zalewem Chańcza – <https://domkichanczazalew.pl/>

Facebook – profile lokalnych podmiotów i organizacji:

Głuchowskie Specjały – Facebook

Agroturystyka „Przy Źródleku” – Facebook

Koło Gospodyń Wiejskich w Rakowie – Facebook

Agroturystyka GRATKA w Celinach – Facebook

Gospodarstwo Rolne Walkiewicz - Facebook

STUGA Domy szkieletowe – Facebook

Wikipedia:

- Akademia Rakowska – Wikipedia
- Zalew Chańcza – Wikipedia
- Ruiny zamku w Rembowie – Wikipedia

Echo Dnia – artykuły o wydarzeniach w Rakowie i nad Zalewem Chańcza – <https://echodnia.eu>

Portal turystyczny „Odkrywaj Świętokrzyskie” – atrakcje w gminie Raków i okolicach – <https://swietokrzyskie.travel>

Załączniki

Załącznik 1 – mapa „Ekomuzeum Rakowskich Smaków i Głosów”

1. Chańcza » Hotel Chańcza
2. Życiny » Domki nad Zalewem Chańcza
3. Głuchów » Głuchowskie Specjały
4. Pągowiec » Agroturystyka „Przy Źródleku”
5. Raków » Koło Gospodyń Wiejskich w Rakowie
6. Celiny » Agroturystyka GRATKA w Celinach
7. Korzenno » Gospodarstwo Rolne Walkiewicz
8. Dębno » Stuga Domy szkieletowe

Załącznik 2 – Lista partnerów

L.p.	Osoba reprezentująca	Nazwa podmiotu
1.		Hotel Chańcza – https://hotelchancza.pl
2.	Justyna Dąbrowska	Domki nad Zalewem Chańcza – https://domkichanczazalew.pl/
3.	Marta Warańska	Głuchowskie Specjały – Facebook
4.	Teresa Piotrowicz	Agroturystyka „Przy Źródłku” – Facebook
5.	Janina Basińska	Koło Gospodyń Wiejskich w Rakowie – Facebook
6.	Paweł Gratka	Agroturystyka GRATKA w Celinach – Facebook
7.	Szymon Walkiewicz	Gospodarstwo Rolne Walkiewicz - Facebook
8.	Grzegorz Żelazowski	STUGA Domy szkieletowe – Facebook

Źródło: *Opracowanie własne*

Hotel Chańcza
Chańcza 64a,
26-035 Chańcza

Domki nad Zalewem Chańcza
Życiny 26-025

Głuchowskie Specjały
Głuchów- Lasy 31, 26-035 Raków,

Agroturystyka „Przy Źródłku”
Pągowiec 16, 26-035 Pągowiec

Koło Gospodyń Wiejskich w Rakowie
ul. J. Sienieńskiego 20, 26-035 Raków

Agroturystyka GRATKA w Celinach
Celiny 18, 26 – 035 Raków

Gospodarstwo Rolne Walkiewicz
Korzenno 22, 26 – 035 Raków,

STUGA Domy szkieletowe
Dębno 28, 26-035 Raków